

Notitie

Opdrachtgever: [J] Gemeente Ridderkerk
Auteur: [J]
Betreft: Vleermuisonderzoek verlichting
Populierenlaan te Ridderkerk
Projectnummer: 2261
Datum: 11 november 2020
Status: Definitief

BSR
Bureau Stadsnatuur
bezoekadres:
Natuurhistorisch Museum Rotterdam
[J] [J] [J]
telefoon: [J]
e-mail: [J]@bureaustadsnatuur.nl
www.bureaustadsnatuur.nl

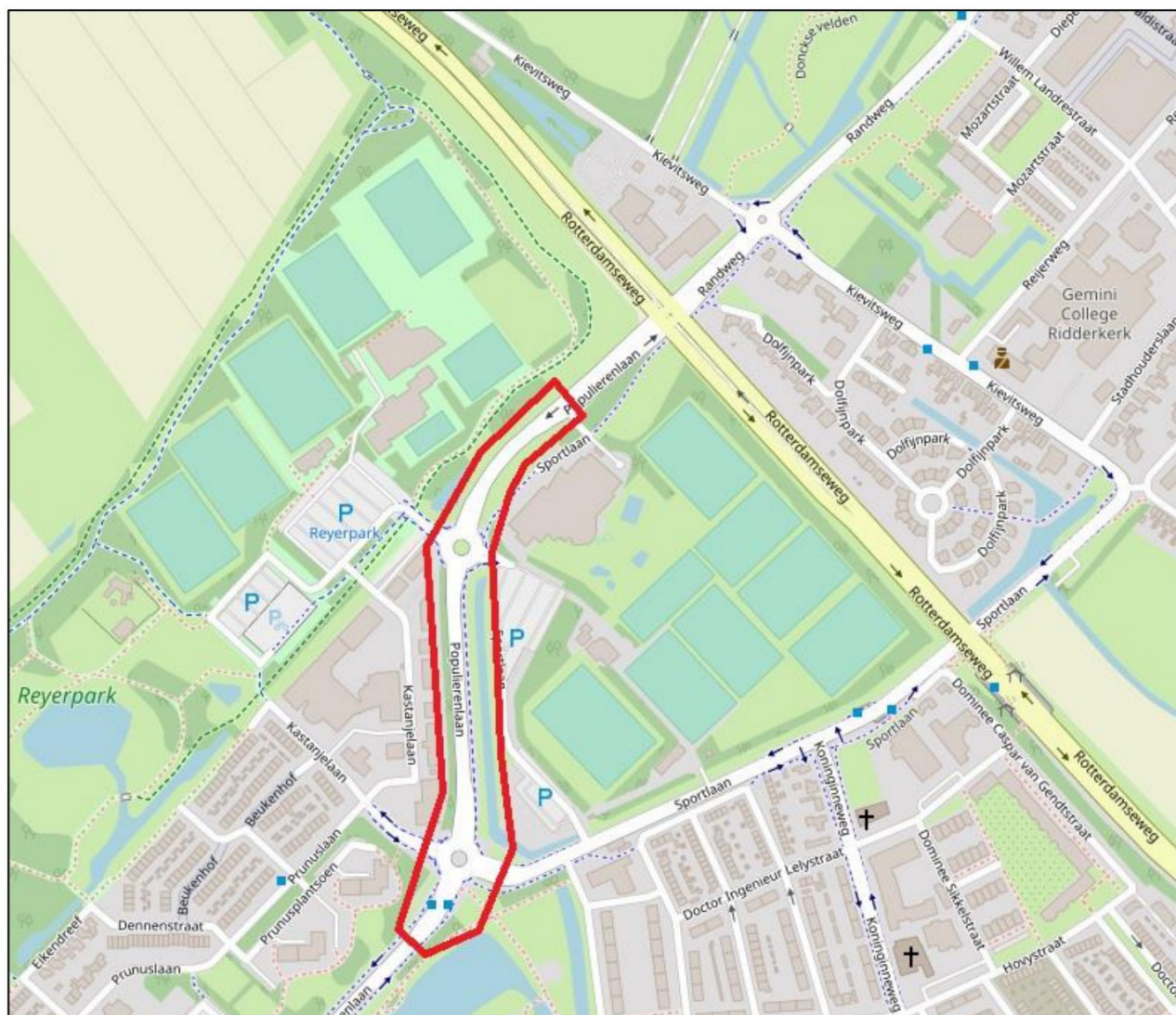
Inleiding

De Populierenlaan vormt een drukke toegangsweg tot het centrum van Ridderkerk, provincie Zuid-Holland (Figuur 2). In de berm aan de westzijde langs deze weg staat een rij Canadese populieren *Populus canadensis*. De gemeente is van plan om de bomenrij te kappen. De bestaande bomenrij wordt vervangen door boomgroepen met een struiklaag (Figuur 5). De afgelopen jaren zijn twee rotondes aangelegd en zijn de fietspaden aangepast, waarvoor enkele populieren gekapt moesten worden. Uit vleermuisonderzoeken in 2012-2013 (Adviesbureau Mertens 2013) en 2017-2018 ([J] 2018) bleek de bomenrij gebruikt te worden als vliegroute door een aantal Gewone dwergvleermuizen *Pipistrellus pipistrellus*. Gezien het feit dat een vaste vliegroute op basis van de Wet natuurbescherming een beschermde gebiedsfunctie is voor de vleermuizen, dient onderzocht te worden of een alternatieve vliegroute beschikbaar is. Zo niet, dan is een ontheffing voor de bomenkap noodzakelijk.

Naar aanleiding van de aanleg van de twee rotondes en de bomenkap die dit tot gevolg had, zijn aan de oostkant van de weg nieuwe bomen geplant. De aanplant had tot doel om op termijn als alternatieve vliegroute te gaan fungeren. Bij het onderzoek in 2017-2018 werd deze alternatieve vliegroute nog niet gebruikt. Een verstorende factor, die hierbij een rol speelde, was de straatverlichting. Daarom is in juli 2020 de verlichting aangepast en het vleermuisonderzoek herhaald om te kijken of de alternatieve vliegroute nu wel gebruikt werd (Figuur 1).

Figuur 1. De verlichting bij de Populierenlaan na het aanpassen van armaturen. De bomen langs het fietspad met de donkere watergang rechts in beeld vormen een alternatieve vliegroute voor de bomenrij aan de andere kant van de weg/links in beeld (10 september 2020).

Figuur 2. Het onderzoeksgebied is aangegeven met een rood kader (kaart: ©OpenStreetMap-auteurs 2020).

Methodiek

De onderzoeksopzet was vergelijkbaar met het meest recente vleermuisonderzoek uit 2017-2018 (J 2018). Op basis van vier veldbezoeken verspreid over de periode van het jaar dat vleermuizen actief zijn is een beeld verkregen van het gebruik van de vliegroute (Tabel 1). Het onderzoek richtte zich met name op het gebruik van de 'nieuwe bommenrij' met naastgelegen watergang aan de oostkant van de Populierenlaan (Figuur 1). Om te onderzoeken in hoeverre de aanpassing in de verlichting een positief effect had op het gebruik van de alternatieve vliegroute zijn de bezoekdata op dezelfde momenten gepland als in 2017-2018. Dit maakt het mogelijk om de aantallen uit beide onderzoeken met elkaar te vergelijken. Gedurende het jaar kan het gebruik van een vliegroute variëren door de jaarcyclus van vleermuizen (kraamperiode, paarseizoen, enz.).

Tabel 1. Datum, weersomstandigheden en tijdsperiode per veldbezoek aan het onderzoeksgebied.

Datum	Bewolgingsgraad	Temperatuur	Wind	Neerslag	Tijd	Zonsondergang
28-04-2020	8/8	10 °C	2-3 NO	Geen	20:55-23:00	21:00
25-06-2020	2/8	26 °C	2 O	Geen	21:55-00:00	22:04
10-09-2020	1/8	16 °C	0-1 var.	Geen	20:00-22:00	20:05
06-10-2020	4/8	14 °C	3-4 ZW	Geen	19:05-21:05	19:05

Per bezoek is vanaf zonsondergang twee uur gepost door twee ecologen (Tabel 2) met een batdetector (Pettersen D240x). In de eerste twee uren na zonsondergang verlaten Gewone dwergvleermuizen hun verblijfplaatsen en vliegen naar de foerageergebieden (J et al. 1989). Gedurende het bezoek zijn alle waargenomen vleermuizen genoteerd. Van elk passerend exemplaar is het volgende vastgelegd: soort, aantal, tijdstip van passeren en vliegrichting. Van foeragerende vleermuizen is de soort, locatie en tijdstip/periode van aanwezigheid genoteerd. Aanvullend op het gebruik van de batdetector is in april en september gebruik gemaakt van een Batlogger (Elekon Batlogger M) en een warmtebeeldcamera (Pulsar Helio XP28) om het gedrag nauwkeuriger te kunnen bepalen.

Tabel 2. Onderzoekers per veldbezoek.

Datum	Onderzoekers
28-04-2020	J en J (beiden Bureau Stadsnatuur [bSR])
25-06-2020	J (bSR) en J (Groen Voorziening)
10-09-2020	J en J (beiden bSR)
06-10-2020	J (bSR) en J (Van der Beek Ecologisch Veldwerk)

Gelijktijdig aan dit onderzoek werd het naastgelegen sportpark in het voorjaar onderzocht op vleermuizen (J 2020). Hierbij werden ook waarnemingen gedaan aan vleermuizen bij de Populierenlaan. Deze aanvullende waarnemingen zijn gebruikt om het gebiedsgebruik in een breder perspectief te zetten.

Resultaten

De vliegroute langs de Populierenlaan werd in 2020 nog steeds gebruikt, maar slechts door een beperkt aantal vleermuizen. Het waren vrijwel uitsluitend Gewone dwergvleermuizen die de vliegroute aan het begin van de avond in noordelijke richting volgden. Eenmaal werd een passerende Ruige dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii* waargenomen (in april). Ze verlieten de verblijfplaatsen in de woonwijk om naar het Reijerpark, Donckse Bos en Donckse Velden te vliegen (Figuur 2).

Het aantal passerende vleermuizen was het hoogst in april en oktober (Tabel 3). Het maximum aantal vleermuizen dat op een avond gebruikmaakte van de vliegroute bedroeg 7 exemplaren. In april was de rij hoge populieren licht favoriet, maar in oktober maakten meer vleermuizen gebruik van de alternatieve vliegroute. Tijdens de andere twee avonden waren de aantallen gelijk verdeeld over beide vliegroutes. De vleermuizen vlogen op verschillende hoogtes langs. Meestal was dit ter hoogte van de boomtoppen, maar boven de watergang passeerden ze ook op lagere hoogte. Waarschijnlijk joegen ze onderweg direct op insecten, die zich 's avonds vooral rond boomtoppen en boven het water concentreren.

Tabel 3. Aantal vleermuizen per bezoek dat gebruikmaakte van een vliegroute in 2020.

Datum	Aantal via populierenrij (westzijde)	Aantal via alternatieve route (oostzijde)	Totaal aantal passanten
28-04-2020	4	3	7
25-06-2020	1	1	2
10-09-2020	1	1	2
06-10-2020	1	3	4

Ondanks de lage aantallen blijft de Populierenlaan één van de belangrijke vliegroutes voor Gewone dwergvleermuizen in het gebied. Dat beeld werd bevestigd door het vleermuisonderzoek in het naastgelegen sportpark. Ook bij dat onderzoek werd deze vliegroute onderscheiden naast enkele vliegroutes vanuit de woonwijk Centrum naar het sportpark (J 2020).

Zowel de berm met de Canadese populieren als ook de watergang met de nieuwe bomenrij werden niet alleen als vliegroute gebruikt, maar ook als jachtgebied. Gedurende alle bezoeken foerageerden Gewone dwergvleermuizen gedurende enige tijd bij de vliegroutes. Bij de hoge populieren betrof het maximaal drie Gewone dwergvleermuizen die gelijktijdig rondvlogen. Bij het appartementencomplex op de hoek van de

Populierenlaan/Kastanjelaan verscheen tijdens elke bezoekeronde kort na zonsondergang een Gewone dwergvleermuis om daar vervolgens langdurig te foerageren. Waarschijnlijk verbleef de vleermuis in het appartementengebouw.

Boven de watergang aan de oostzijde van de weg werden één tot twee vleermuizen gelijktijdig foeragerend waargenomen. Zowel in april als in oktober ging het hierbij niet alleen om een Gewone dwergvleermuis, maar ook een Ruige dwergvleermuis. Ook de groenstructuren langs de sportvelden van RVVH werden veelvuldig gebruikt door vleermuizen om op insecten te jagen (J 2020). Hetzelfde geldt voor het Lohmanpark (eigen waarnemingen).

Vergelijking met eerder onderzoek

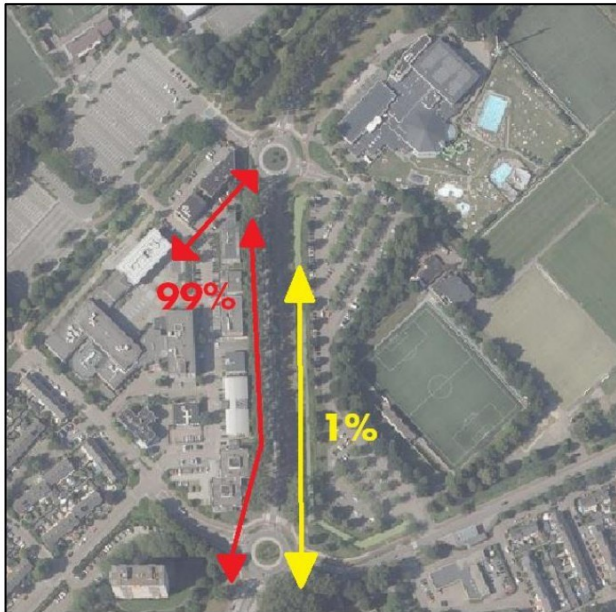
In 2020 werden per avond maximaal zeven Gewone dwergvleermuizen waargenomen die een vliegroute langs de Populierenlaan gebruikten. Dit aantal ligt een stuk lager dan de aantallen die vastgesteld zijn bij eerdere onderzoeken. In 2017-2018 werden 5-17 passerende Gewone dwergvleermuizen per avond vastgesteld (J 2018) en in 2012-2013 ging het om 8-14 stuks per bezoek (Adviesbureau Mertens 2013). De aantallen lagen in 2020 structureel lager dan bij de eerdere onderzoeken. Het weer heeft invloed op de mate van gebruik van de vliegroute (J et al. 1989). Een bommenrij biedt naast begeleiding in de oriëntatie ook dekking tegen wind en regen. De weersomstandigheden tijdens het onderzoek in 2020 verschilden echter nauwelijks met het onderzoek in 2017-2018.

De ruimtelijke inrichting van de omgeving van het onderzoeksgebied is in de tussenliggende jaren niet veranderd. Mogelijk dat één of meerdere verblijfplaatsen tussen het voorjaar van 2018 en het voorjaar van 2020 verdwenen of verlaten zijn. In het verleden zijn in Wijk West verblijfplaatsen vastgesteld (J 2013), waarvan de dieren mogelijk gebruik maakten van de vliegroute langs de Populierenlaan. Het is onbekend in hoeverre ten tijde van het huidige onderzoek nog verblijfplaatsen in de woonwijk bewoond waren. Bij het vleermuisonderzoek in het sportpark zijn wel waarnemingen in de omgeving gedaan, maar is de woonwijk niet uitputtend onderzocht. Ten oosten van het sportpark zijn wel kraamkolonies vastgesteld, maar deze dieren maakten geen gebruik van de vliegroute langs de Populierenlaan (J 2020). Het kan ook zijn dat de vleermuizen op andere plekken foerageren dan voorheen.

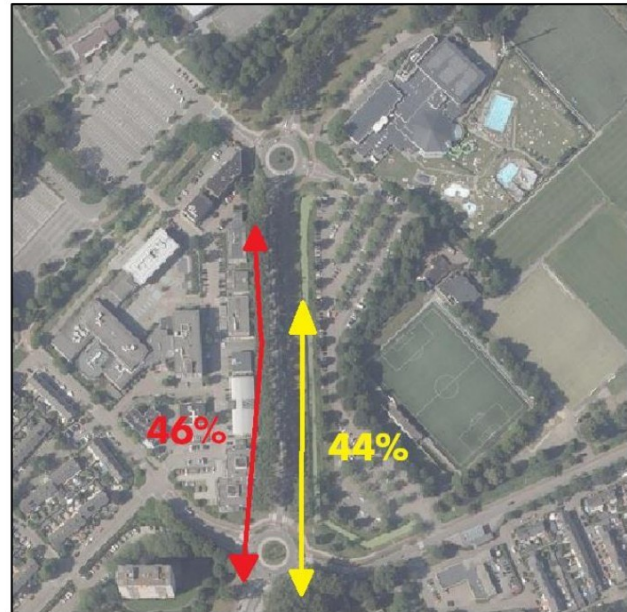
De doorkomsttijd van de eerste passant was in 2020 vergelijkbaar met eerder onderzoek. In april werd de eerste vleermuis waargenomen om 33 minuten na zonsondergang. In juni was dit 34 minuten na zonsondergang en in september en oktober om resp. 23 minuten en 17 minuten na zonsondergang. Dit is vergelijkbaar met het onderzoek uit 2017-2018 toen de eerste vleermuizen tussen 18-35 minuten na zonsondergang werden waargenomen.

De verhouding tussen het aantal dieren dat via westzijde van de Populierenlaan vloog en het aantal dieren dat via de oostzijde vloog is wel anders dan bij het onderzoek uit 2017-2018 (Figuur 3). Destijds werd de oostzijde van de weg niet of nauwelijks gebruikt (J 2018). In 2020 werden beide zijden van de weg in gelijke mate gebruikt (Figuur 4). Bij het onderzoek in 2012-2013 viel de oostzijde van de weg buiten het onderzoeksgebied (Adviesbureau Mertens 2013).

De oostzijde van de weg blijkt nu dus te kunnen functioneren als vliegroute. Bij elke bezoekeronde zijn ook één of meerdere vleermuizen waargenomen die boven de watergang ten oosten van de Populierenlaan foerageerden. Zowel Gewone dwergvleermuis als Ruige dwergvleermuis zijn hier jagend op insecten vastgesteld. Deze soorten benutten dit dus als onderdeel van hun leefgebied.

Figuur 3. Verdeling van het cumulatieve aantal passerende vleermuizen (N=46) per vliegroute langs de Populierenlaan in 2017-2018.

Figuur 4. Verdeling van het cumulatieve aantal passerende vleermuizen (N=15) per vliegroute langs de Populierenlaan in 2020.

Effect van de aanpassing in de verlichting

In juli 2020 is de verlichting langs de Populierenlaan aangepast. Belangrijke randvoorwaarde in de keuze van een andere verlichting was dat de verkeersveiligheid gegarandeerd moest blijven. In eerste instantie werd gekeken naar de mogelijkheid om sensorgestuurde verlichting toe te passen. Dit type verlichting reageert op beweging en wordt feller bij passerend verkeer. De gemeente had echter op andere locaties geen goede ervaringen op gedaan met dergelijke verlichting. Daarom is besloten om dit niet toe te passen. De verlichting is echter wel dimbaar.

De bestaande armaturen zijn één op één vervangen door LED-armaturen die meer gericht zijn op de grond. De nieuwe armaturen bestaan uit Luma (Philips/Signify) langs autowegen en Brisa Bikes (Lightronics) langs het fietspad. De keuze voor de vermogens was voor de rotonde verlichtingsklasse C3 en voor de toevoerwegen verlichtingsklasse M5. De nieuwe verlichting kent een warm witte kleur (3000 K) dat aansluit bij de standaarden van de gemeente Ridderkerk (Boerop 2020).

De nieuwe straatverlichting maakte het fietspad zichtbaar met nauwelijks strooilicht naar de watergang (Figuur 1). Hierdoor was een corridor beschikbaar waar het donkerder was dan de directe omgeving. Een vergelijkbare situatie als langs tussen de bedrijfspanden en hoge populierenrij aan de westkant van de weg (Figuur 5 in [J 2018]).

Na aanpassing van de verlichting zijn naar verhouding iets meer vleermuizen de alternatieve vliegroute gaan gebruiken in vergelijking met de hoge populierenrij. De absolute aantallen zijn echter klein en de steekproef van twee veldbezoeken is te beperkt om hier harde conclusies aan te verbinden. Feit is wel dat de alternatieve vliegroute gebruikt wordt.

Tijdens het onderzoek in 2017-2018 werden in het najaar iets meer vleermuizen vastgesteld in het voorjaar. In 2020 werd in het voorjaar juist een iets groter aantal waargenomen dan in het najaar. Een beeld dat bij eerder onderzoek van Adviesbureau Mertens (2013) ook het geval was. De periode in het jaar dat de vliegroute het meest gebruikt wordt lijkt dus van jaar tot jaar te verschillen. Het kan ook een gevolg zijn van het wegvallen van een kraamkolonie of zomerverblijfplaats die in het voorjaar gebruikt werd. De aantallen vleermuizen zijn echter te klein om hier harde conclusies aan te verbinden.

Overige gebiedsfuncties

Net als bij eerdere onderzoeken bevonden zich in de gebouwen ten westen van de Populieren enkele verblijfplaatsen. In het appartementengebouw op de hoek met de Kastanjelaan zaten één zomer- en twee

paarverblijfplaatsen van een Gewone dwergvleermuis. Bij de bedrijfspanden waren twee balsterritoria van mannetjes Gewone dwergvleermuizen. De mannetjes van deze vleermuissoort maken baltsvluchten rondom het paarverblijf om hun territorium af te bakenen (J & J 2006). De paarverblijven bevonden zich waarschijnlijk in deze gebouwen. De aanwezigheid van deze verblijfplaatsen werd bij de voorgaande onderzoeken ook vastgesteld (J 2018, Adviesbureau Mertens 2013).

Ter vervanging van de populierenrij is een beplantingsplan opgesteld (Figuur 5). De bomenrij wordt vervangen door boomgroepen met onderbeplanting. De bomen kunnen op termijn weer ijkpunten voor de vleermuizen om te oriënteren. In het beplantingsplan is gekozen voor een diversiteit aan struiken waaronder enkele bloeiende soorten. De bloemen van deze struiken trekken insecten aan, waardoor dit een positieve bijdrage kan leveren aan de beschikbaarheid van voedsel voor de vleermuizen. Bovendien bieden de struikgroepen langs de watergang aan de oostzijde van de Populierenlaan ook meer dekking dan een gemaaid gazon.

Conclusies

Al jaren is bekend dat een populierenrij langs de Populierenlaan in de gemeente Ridderkerk, provincie Zuid-Holland, gebruikt wordt als vaste vliegroute door Gewone dwergvleermuizen. Vaste vliegroutes van vleermuizen zijn beschermd door de Wet natuurbescherming. Nu de plannen voor de kap van deze bomenrij weer actueel zijn, dient rekening gehouden te worden met de beschermde functie van deze bomen. Bij de wegwerkzaamheden in 2013 is al gestart met de voorbereidingen op een toekomstige kap van de bomen. Destijds is een nieuwe rij populieren aangeplant langs de andere kant van de Populierenlaan. Bij vleermuisonderzoek in 2017-2018 bleek deze alternatieve vliegroute nauwelijks gebruikt te worden, maar vlogen de vleermuizen nog langs de hoge populieren langs de westzijde van de weg (Figuur 3). De straatverlichting zorgde mogelijk voor lichthinder waardoor de alternatieve vliegroute niet gebruikt werd. Vanwege de plannen voor de bomenkap werd het urgent om een alternatief voor de vleermuizen te vinden. Daarom is in juli 2020 de verlichting aangepast en onderzocht of de vleermuizen nu wel gebruik maakten van de alternatieve vliegroute.

Het onderzoek in 2020 vormt qua opzet een herhaling van het onderzoek uit 2017. Tijdens vier avonden verspreid over de periode april-oktober zijn alle passerende vleermuizen geteld. Daarbij is nauwkeurig gekeken naar het vlieggedrag.

De vliegroute langs de Populierenlaan blijkt anno 2020 nog steeds in gebruik te zijn door Gewone dwergvleermuizen. De vastgestelde aantallen per avond lagen echter wel structureel lager dan bij eerdere onderzoeken (Tabel 3). Mogelijk dat één of meerdere verblijfplaatsen in de tussenliggende periode verlaten of niet meer beschikbaar zijn. Een andere reden kan zijn dat (een deel van) de vleermuizen een ander foerageergebied zijn gaan gebruiken.

In tegenstelling tot het onderzoek uit 2017-2018 werd de alternatieve vliegroute nu wel gebruikt (vergelijk Figuur 3 en Figuur 4). De aanpassing in de verlichting lijkt hier niet een doorslaggevende factor geweest te zijn. Zowel vóór als na de aanpassing van de verlichting werd de oostelijke vliegroute gebruikt. In april was nog een voorkeur voor de westelijke route, maar tijdens de overige bezoeken was de verhouding gelijk of in het voordeel van de alternatieve vliegroute (Tabel 3). Het gebruik van de oostelijke vliegroute was na de aanpassing weliswaar hoger dan in de periode er voor, maar de aantallen zijn zo laag en de steekproef van twee telrondes is te klein om hier harde conclusies aan te verbinden. Dit verschil kan ook het resultaat zijn van verschillen in weersomstandigheden of op toeval berusten. Naast het gebruik als vliegroute werd ook regelmatig boven de watergang aan de oostkant van de Populierenlaan gefoerageerd. Door de aanpassing in de straatverlichting schijnt nauwelijks strooilicht op de watergang (Figuur 1).

De populierenrij gaat vervangen worden door boomgroepen met struiken (Figuur 5). Langs de oostzijde van de weg wordt het aantal struikgroepen nog iets uitgebreid. De boomgroepen aan de westzijde kunnen op termijn met de verticale structuur van de gebouwen functioneren als begeleiding bij de vliegroute (mits de gebouwen niet te veel buitenverlichting krijgen). Langs de oostzijde van de weg geeft de toevoeging van enkele struiken nog iets meer dekking dan nu het geval is. Het aanplanten van bloeiende struiken trekt insecten aan dat het voedselaanbod voor vleermuizen vergroot.

Ondanks de kleine aantallen vleermuizen, die bij dit onderzoek zijn waargenomen, wijst het hoge aandeel exemplaren dat gebruik maakt van de alternatieve vliegroute er op dat deze oostelijke route functioneert. De donkere corridor tussen de Populierenlaan en het parkeerterrein van RVVH/zwembad De Fakkel kan in de huidige vorm functioneren als alternatief voor de vliegroute langs de hoge populieren. De bomenrij aan de westzijde van de Populierenlaan kan dus gekapt worden. Bij de herontwikkeling van het sportpark en parkeerterrein moet hier wel rekening mee gehouden worden en mag geen verlichting aangebracht worden die naar de vliegroute schijnt. Uit het vleermuisonderzoek van het sportpark blijken meerdere vliegroutes van vleermuizen door het gebied te lopen (J 2020). Aangeraden wordt om de samenhang in dit netwerk bij de herinrichting van het gebied te behouden.

Figuur 5. Beplantingsplan rond de Populierenlaan in Ridderkerk. De grote, donkergroene rondjes zijn bestaande bomen. De nieuwe beplanting is aangegeven met lichtgroene vlakken en kleine groene rondjes (bron: gemeente Ridderkerk).

Literatuur

- Adviesbureau Mertens. 2013. Vleermuizen, broedvogels en vissen ter plaatse van en direct rond het Rijerpark te Ridderkerk. Rapportnr. 2012.1478. Adviesbureau Mertens B.V., Bennekom/Wageningen.
- BIJ12. 2017. Kennisdocument Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*. Versie 1.0, juli 2017. BIJ12, Utrecht.
- Boerop, R. 2020. Voorstel armatuurvervanging rotonde Populierenlaan/Sportlaan. Kenmerk BARR230919-13401. Nederlands Licht Instituut, Zwolle.
- [J] 2016. Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Naturalis, Leiden.
- [J] 2007. Vleermuizen Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika (vertaald door [J]). De Fontein/Tirion Uitgevers B.V., Utrecht (Handbuch der Fledermäuse Europas und Nordwestafrikas. Franckh-Kosmos Verlags GmbH & Co. KG, Stuttgart).
- [J] 2013. Natuurwaardenkaart 2014 voor Gedragscode Flora- en faunawet gemeente Ridderkerk. Rapport 2012-03. [J] Ecologisch Advies, Ridderkerk.
- [J] 2018. Vleermuisonderzoek Populierenlaan te Ridderkerk. Rapportnr. 2018-N19. Elzerman Ecologisch Advies, Ridderkerk.
- [J] 1989. Vleermuizen (Chiroptera) en lintvormige landschapselementen. Lutra. 32(1): pp. 1-17.
- [J] (red). 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- [J] 2020. Aanvullend onderzoek vleermuizen en ransuil. In het kader van de Wet natuurbescherming. Plangebied: Gemini College, Ridderkerk. Kenmerk ER20200720v01. Ecoresult B.V., Dordrecht.
- [J] 2006. Songflight behaviour and mating system of pipistrelle bat (*Pipistrellus pipistrellus*) in an urban habitat. Acta Chiropterologica 8(2): pp. 391-401.
- [J] 2017. Response of bats to light with different spectra: light-shy and agile bat presence is affected by white and green, not red light. Proc. R. Soc. B. 284: 20170075. <http://dx.doi.org/10.1098/rspb.2017.0075>.
- Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureaus & Zoogdierverseniging. 2017. Vleermuisprotocol 2017. Versie maart 2017. Netwerk Groene Bureaus/Zoogdierverseniging, Odijk/Nijmegen.

Bijlage – Wettelijk kader

1. Inleiding

De Wet Natuurbescherming is per 1 januari 2017 van kracht en vervangt de Flora- en faunawet, de Boswet en de Natuurbeschermingswet 1998. De informatie hieronder vat de belangrijkste feiten samen met betrekking tot de bescherming van soorten via de Wet natuurbescherming, en is gericht op personen en instanties die te maken krijgen met de wet in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, beheer en onderhoud. Uitvoering van de wet valt onder de verantwoordelijkheid van de provincies, met uitzondering van grote infrastructurele projecten aan onder meer waterwegen; daarbij blijft de Rijksoverheid het bevoegd gezag. De inhoud van deze samenvatting betreft in eerste instantie de algemeen geldende verbodsbepalingen in de Wet natuurbescherming en in tweede instantie de Zuid-Hollandse context waarin deze verbodsbepalingen moeten worden toegepast. De aanvullende regelgeving rond bescherming van soorten in Natura 2000-gebieden wordt hier slechts kort besproken.

2. Doel van de Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming beschermt de van nature in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren en natuurgebieden.

3. Beschermingsregimes soorten

In de Wet natuurbescherming zijn drie categorieën soorten onderscheiden met een eigen beschermingsregime en daaraan gekoppelde verbodsbepalingen: vogels, habitatrichtlijnsoorten en overige soorten. Een soort kan niet onder meer dan één van deze regimes vallen. Vogels vallen per definitie onder het regime van de Vogelrichtlijn. De Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn betreffen Europese beschermingsregimes waar met de verbodsbepalingen artikel 3.1 en 3.5 in de Wet natuurbescherming in Nederland invulling aan wordt gegeven. Het regime 'andere soorten', artikel 3.10, heeft betrekking op soorten die alleen vallen onder een nationaal beschermingsregime; deze soorten zijn niet vermeld in de Europese richtlijnen. De drie beschermingsregimes met hun verbodsbepalingen zijn hieronder weergegeven.

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Artikel 3.1

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Artikel 3.5

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel B, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Beschermingsregime andere soorten

Artikel 3.10

1. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
 - a. in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
 - b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
 - c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.
2. Artikel 3.8 (bepalingen dat ontheffing of vrijstelling kan worden verleend, hier niet uitgebreid besproken), met uitzondering van het derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing op de verboden, bedoeld in het eerste lid, met dien verstande dat, in aanvulling op de redenen, genoemd in het vijfde lid, onderdeel B, de noodzaak voor de ontheffing of vrijstelling ook verband kan houden met handelingen:
 - a. in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
 - b. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
 - c. ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
 - d. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
 - e. in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
 - f. in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
 - g. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied, of
 - h. in het algemeen belang.
3. De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de Bosmuis, de Huisspitsmuis en de Veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

4. Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

De provinciale verordening bevat onder andere regels voor faunabeheereenheden en diverse vrijstellingen voor het bestrijden van schade en het uitvoeren van werkzaamheden. Ook is in de verordening opgenomen voor welke soorten een vrijstelling geldt van de verbodsbepalingen in artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming (zie de soortenlijst verderop onder 'Beschermd andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)'). Voor de verordening, zie: <http://bit.ly/2n5cKWP>

5. Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

In de provinciale beleidsregel staan onderwerpen als het verlenen van tegemoetkomingen in de faunaschade en de vergunningverlening voor Natura 2000-gebieden in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof. Voor de beleidsregel, zie: <http://bit.ly/2ml3pMk>

6. Vogelsoorten met een (potentieel) ongunstige staat van instandhouding in Zuid-Holland (artikel 3.1)

Naar aanleiding van artikel 3.1 lid 5 heeft Bureau Stadsnatuur een lijst opgesteld van vogelsoorten waarbij verstoring van wezenlijke invloed kan zijn op de staat van instandhouding in Zuid-Holland. Het betreft soorten die als broedvogel in de provincie voorkomen en waarvoor onder de Flora- en faunawet reeds een jaarronde bescherming van nestlocaties en vaste rustplaatsen gold (de onder de Flora- en faunawet als 'categorie 1 t/m

4' gekwalificeerde soorten), aangevuld met soorten die op basis van actuele gegevens van Sovon een ongunstige staat van instandhouding kennen (de voorheen als 'categorie 5' gekwalificeerde soorten met een negatieve populatietrend en/of een kleine, kwetsbare populatie) en waarvoor derhalve gemitigeerd of gecompenseerd zou moeten worden in geval van conflicterende ruimtelijke ontwikkeling en beheer.

Deze lijst is niet uitputtend en kan naar aanleiding van ontwikkelingen in de toekomst worden gewijzigd op basis van ecologisch zwaarwegende omstandigheden, zoals veranderingen in populatie-omvang of areaal van een soort. Het effect van de ingreep op de instandhouding van de soort is uiteindelijk leidend in de afweging of sprake is van een beschermde (en daarmee ontheffingsplichtige) situatie. Het gaat om de volgende 85 soorten:

Appelvink	Groene specht	Krooneend	Roerdomp	Tureluur
Baardmannetje	Grote gele kwikstaart	Kwak	Roek	Veldleeuwerik
Blauwe reiger	Grote karekiet	Kwartelkoning	Scholekster	Velduil
Boerenwaluw	Grote mantelmeeuw	Kleine zilverreiger	Slechtvalk	Visdief
Bontbekplevier	Grutto	Lepelaar	Slobeend	Waterral
Boomvalk	Havik	Matkop	Snor	Watersnip
Bosuil	Huismus	Middelste zaagbek	Sperwer	Wielewaal
Bruine kiekendief	Huiszwaluw	Noordse stern	Spotvogel	Wilde eend
Buizerd	Grote zilverreiger	Nachtegaal	Spreeuw	Wintertaling
Dwergstern	Ijsvogel	Oeverzwaluw	Sprinkhaanzanger	Woudaap
Eider	Kerkuil	Ooievaar	Steenuil	Wulp
Gele Kwikstaart	Kievit	Patrijs	Steltkluit	Zomertaling
Gierzwaluw	Kleine bonte specht	Porseleinhoen	Stormmeeuw	Zomertortel
Goudvink	Kleine plevier	Purperreiger	Strandplevier	Zilvermeeuw
Graspieper	Kluut	Raaf	Tafeleend	Zwarte roodstaart
Grauwe Klauwier	Kneu	Ransuil	Tapuit	Zwarte stern
Grauwe vliegenvanger	Koekoek	Ringmus	Torenvalk	Zwartkopmeeuw

7. Beschermde habitatrichtlijnsoorten in Zuid-Holland (artikel 3.5)

Soorten uitsluitend vermeld in Bijlage II – Beschermingsregime artikel 3.5 alleen van toepassing in Natura 2000-gebieden.

De volgende 2 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen uitsluitend in voor deze soorten aangewezen Natura 2000-gebieden onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Nauwe korfslak	Zeggekorfslak
----------------	---------------

Soorten vermeld in Bijlage IV – Beschermingsregime artikel 3.5 van toepassing.

De volgende 39 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Groenknolorchis	Boomkikker	Otter	Meervleermuis	Dwergvinvis
Platte schijfthoren	Heikikker	Bosvleermuis	Rosse vleermuis	Gewone dolfijn
Bataafse stroommossel	Kamsalamander	Franjestaart	Ruige dwergvleermuis	Gewone vinvis
Gevlekte witsnuitlibel	Poelkikker	Gewone baardvleermuis	Tweekleurige vleermuis	Griend
Groene glazenmaker	Rugstreeppad	Gewone dwergvleermuis	Vale vleermuis	Potvis
Rivierrombout	Zandhagedis	Gewone grootoorvleermuis	Watervleermuis	Tuimelaar
Houting	Bever	Kleine dwergvleermuis	Bruinvis	Witsnuitdolfijn
Steur	Noordse woelmuis	Laatvlieger	Bultrug	

8. Beschermde andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)

De volgende 35 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.10 (NB: betreft uitsluitend als 'wild' gekwalificeerde plantensoorten; bron: verspreidingsatlas.nl):

Blaasvaren	Grote leeuwenklauw	Stofzaad	Grote modderkruiper	Grijze zeehond
Bokkenorchis	Karhuizer anjer	Schubvaren	Kwabaal	Steenmarter
Brave hendrik	Kleine wolfsmelk	Smalle raai	Ringslang	Waterspitsmuis

Brede wolfsmelk	Knolspirea	Stijve wolfsmelk	Boommarter
Bruinrode wespenorchis	Moerasgamander	Tengere veldmuur	Damhert
Dreps	Naakte lathyrus	Wolfskers	Das
Echte gamander	Rozenkransje	Aardbeivlinder	Eekhoorn
Glad biggenkruid	Ruw parelzaad	Grote vos	Gewone zeehond

Soorten waarvoor in Zuid-Holland een vrijstelling geldt van beschermingsregime artikel 3.10

In Zuid-Holland is een vrijstelling van de verbodsbepalingen artikel 3.10 van toepassing op de volgende 22 soorten:

Bastaardkikker	Aardmuis	Egel	Konijn	Wezel
Bruine kikker	Bosmuis	Gewone bosspitsmuis	Ree	Woelrat
Gewone pad	Bunzing	Haas	Rosse woelmuis	
Kleine watersalamander	Dwergmuis	Hermelijn	Veldmuis	
Meerkikker	Dwergspitsmuis	Huisspitsmuis	Vos	

9. Geïntroduceerde soorten in Zuid-Holland

Soorten die zich door menselijk toedoen buiten hun natuurlijke areaal hebben gevestigd (geïntroduceerde soorten) vallen in Zuid-Holland niet onder de beschermingsregimes van artikel 3.1, 3.5 of 3.10, tenzij sprake is van een populatie die langer dan 50 jaren achtereen heeft standgehouden in de provincie (mond med. PZH, maart 2017). Voorbeelden in een Zuid-Hollandse context zijn beschermde plantensoorten uitgezaaid vanuit tuinen en Vroedmeesterpad, al dan niet moedwillig geïntroduceerd door terrariumhouders.

Plantensoorten die lokaal zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Bruinrode wespenorchis	Knolspirea	Knollathyrus	Echte gamander	Bergnachtorchis	Wilde Weite
------------------------	------------	--------------	----------------	-----------------	-------------

Diersoorten die zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Boomkikker	Muurhagedis	Vroedmeesterpad	Quaggamossel	Aziatische modderkruiper	Blauwband
------------	-------------	-----------------	--------------	--------------------------	-----------

De beschermde status van soorten als Muskusrat (sinds 1975 gedocumenteerd voor de provincie) en Nijlgans (eerste geval in 1967) kan op grond van het bovengeschetste 50 jaar-criterium ter discussie worden gesteld.

10. Zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is een zorgbeginsel (artikel 1.10 en 1.11) opgenomen: de intrinsieke waarde van soorten is vastgesteld in een doelbepaling en geldt voor alle soorten, los van een beschermingsregime. Het is een algemeen geldende fatsoenseis die erop neerkomt dat redelijkerwijs vermijdbare schade aan en verstoring van planten en dieren moet worden voorkomen.

11. Wanneer ontheffing aanvragen?

Wanneer redelijkerwijs kan worden vermoed dat verbodsbepalingen ten gevolge van een voorgenomen activiteit worden overtreden, moet eerst worden bepaald of mitigerende (verzachtende) maatregelen de schade kunnen beperken of tenietdoen zodat het overtreden van het verbod kan worden voorkomen. Wanneer het overtreden van een verbod onvermijdelijk is en er moet worden gecompenseerd voor veroorzaakte schade, dan dient men een ontheffing aan te vragen. Het aanvragen van een ontheffing heeft alleen zin als de functionaliteit van een plangebied voor een beschermde soort voldoende nauwkeurig in beeld is gebracht. Meestal is hier een uitgebreid onderzoek voor nodig waarin rekening wordt gehouden met de seizoensactiviteit van een soort. Dergelijk onderzoek dient aan bepaalde richtlijnen te voldoen op basis waarvan de kwaliteit en volledigheid ervan worden gecontroleerd door de Omgevingsdienst (zie onder). Een randvoorwaarde is daarnaast dat een aanvraag vergezeld dient te gaan van een zogenaamd activiteitenplan. Hierin moet een initiatiefnemer van een potentieel schadelijke handeling het belang van de voorgenomen activiteit onderbouwen en aangeven welke mitigerende en/of compenserende maatregelen ten gunste van de soort(en) in kwestie worden getroffen.

12. Omgevingsvergunning via gemeente

Wanneer er sprake is van een omgevingsvergunning mogen ontheffingen voor beschermde soorten aanhaken. Bij aanhaken moet de gemeente een volledigheidstoets uitvoeren en verzorgt de gemeente de toetsing door de

Omgevingsdienst Haaglanden (ODH). Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Met de aanvraag van een omgevingsvergunning is een wettelijke beslistermijn gemoeid van maximaal 26 weken. De gehele aanvraag verloopt via de gemeente. Voor meer informatie, zie: <https://www.omgevingsloket.nl>

13. Losse ontheffing via provincie

Wanneer een ontheffing aangevraagd moet worden waarbij geen omgevingsvergunning nodig is, is de beslistermijn 13 weken met maximaal 7 weken verlenging. De gehele aanvraag verloopt via Omgevingsdienst Haaglanden. De leges bedragen EUR 1800,-. Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Voor meer informatie en aanvraagformulieren, zie:

<https://omgevingsdiensthaaglanden.nl/categorie/product/7-ontheffingverlening-soorten.html>

14. Gedragscodes

Gedragscodes in het kader van de Wet natuurbescherming worden alleen gemeentelijk of branchebreed opgesteld en dienen te worden goedgekeurd door het Ministerie van Economische Zaken. Bestaande gedragscodes die zijn goedgekeurd onder de Flora- en faunawet zijn, indien nog niet verlopen, nog altijd geldig voor de soorten die onder de Wet natuurbescherming onder één van de drie beschermingsregimes vallen. Voor nieuwe beschermde soorten waarvoor geen mitigerende maatregelen zijn vermeld in gedragscodes zal mogelijk een ontheffing noodzakelijk zijn. Voor soorten die niet (meer) onder een strikt beschermingsregime vallen hoeft niet per se te worden gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. Er moet desalniettemin altijd rekening worden gehouden met de wettelijke zorgplicht.

15. Handhaving

Bij een vermoede overtreding van een verbodsbepaling in de Wet natuurbescherming kan handhaving worden ingeschakeld. In Zuid-Holland is de Omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid (OZHZ) hiervoor verantwoordelijk. Voor meer informatie, zie:

<https://www.ozhz.nl/vergunningen-en-meldingen/groene-handhaving>

Melding van een vermoede overtreding:

Telefoon: [REDACTED]
 mail: [REDACTED]@ozhz.nl
 website: <http://www.natuurzuidholland.nl/contact/>

Overige contactgegevens:

Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid
 Afdeling Toezicht en Handhaving

[REDACTED]

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen